

ЩОДЕННИКОВІ НОТАТКИ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА

Володимир Малик. Синя книга: Щоденник (записки для себе). 1958-1998 / Упорядники О.В.Сиченко, Н.О.Сиченко. – Полтава: ТОВ “АСМІ”, 2010. – 308 с., іл.

Є. М. БАРАН

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; кафедра української літератури; 76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380 (342) 59-60-74

Автор рецензії аналізує щоденникові нотатки письменника Володимира Малика (1921-1998), що видані як окрема книга недавно в Полтаві.

Ключові слова: щоденникові записи, нотатки, спогади, літературна оцінка.

Про цю книгу я вперше почув зі щоденників Петра Сороки. Років через ...надцять ми пізнаватимемо українську літературу через фрагментарні настроєві записи тернопільського книгаря. Можливо, тоді ми оцінимо той каторжний труд денникових сорочиних одкровень. Той же Петро вказав і на фантастичний тираж цієї книги – аж ... 100 (сто!) примірників.

Що ж. Такий вже льос справжніх книг української літератури. Вони виходять ексклюзивним тиражем – 50/100 примірників (книги листів і щоденникових записів Феодосія Рогового, підготовлені його сином Юрієм; книги афоризмів Володимира Брюггена «Блокноти»), моментально перетворюючись у книги-примари, книги-тіні. І ті декілька сотень шанувальників українського художнього слова будуть ганятися за ними ще не одне століття.

Володимир Малик (1921-1998) для мене є письменником-легендою. Я ще й досі не забув, як на початку 70-х хтось зі знайомих мені дав почитати «Фірман султана», другу книгу з відомої тетралогії Володимира Малика «Таємний посол» про складний період української історії 70-80-х рр. XVII ст., і головний герой Арсен Звенигора залишився моїм підлітковим ідеалом.

Щоденникові нотатки Володимира Малика не призначалися для друку. Не тому, що в ньому були всуціль крамольні думки, оцінки чи характеристики. Ні. Просто, це були робочі записи для себе, і тільки. Думаю, треба подякувати синові й онуці Володимира Малика, що вони оприлюднили сей документ. Бо він має не тільки приватну, родинну цінність, але є складовою українського поля культури. І Володимир Малик на цьому полі був і залишається одним із найчесніших трудівників.

Насамперед про літературний псевдонім письменника. Його прізвище Сиченко. Володимир Кирилович Сиченко. Коли влітку 1956 року молодий автор зайшов у видавництво «Молодь» дізнатися про долю ру-

копису поеми-казки для дітей «Журавлі-журавлики», Богдан Чайковський, побачивши на обкладинці зошита прізвище В. Сиченко, поцікавився розбіжністю. Дізнавшись, що Малик – псевдонім автора, почав переконувати залишити своє прізвище як автора. Письменник відмовився: “При виборі псевдоніму дружина задумала, що коли я візьму “Малик”, тобто її дівоче прізвище, то поему надрукують. Я хотів підписати “Малий”. Потім глянув на неї і сказав: “А може взяти “Малик”? Вона полегшено зітхнула і розповіла, що задумала. Я погодився. Так виник псевдонім “Малик” (с.9).

Яких записів найбільше в щоденнику? Родинно-побутових. Не має потреби на них зупинятися. Тільки скажу, що Володимир Малик був зразковим сім’янином і зразковим та люблячим батьком. Сам письменник своє родинно-побутове життя підсумував однією фразою: “Дуже багато часу трачу я на внуків та сім’ю” (с.195).

Велика частина записів стосується історії писання і друкування його творів (“Шукаю, мучуся – не знаходжу теми. За історію боюсь братися, хоч вона вабить мене”, с.20). У нього був непростий шлях чесного талановитого історичного белетриста. Що це означало у часи радянські, можна уявити. Це перебування під вічним пресом підозри і недовіри (“Адже я був у касті паріїв, знедолених, “отверженных” сталінськими законами...”, с.17). Недаремно про письменницьку працю у Володимира Малика міркування здебільшого песимістичні: “Боже, я вже прокляв той час, коли став письменником. Дурна професія. Трудисься, мов віл, хвилюєшся, а забракувати твою роботу – раз плюнути” (с.26); “Тьфу! Все-таки гідко бути українським письменником!” (с.63); “Важко у нас бути письменником!” (с.68); “Адже письменник у нас (та, мабуть, і не тільки у нас) – у найгіршому становищі. Робота каторжна, а заробітки мізерні. Та й під сумнівом” (с.73); “Я вже нікому й нічому не вірю. По суті, письменник – це людина поза законом. З ним видавці можуть робити все, що хочуть” (с.82). Поряд із цими міркуваннями є інший висновок: “Життя було не легке. Зробив не багато, міг значно більше. Та все ж моя літературна доля щаслива і мене читають. І це – головне...” (с.155).

Декілька записів присвячені жанру щоденника в цілому та оцінці своїх нотаток зокрема: “Власне, своєму щоденнику я не надаю великого значення. Він не для друку і не для чужих очей. Це скупенькі замітки для себе” (с.114); “Пишу оце та й думаю: кому буде охота читати ці сухі, прозаїчні записи? І сам собі відповідаю: а може ці правдиві, щирі, безпосередні нотатки про життя цікавіші за веломовні розглагольствування великорозумників, які і в своїх особистих щоденниках пишуть “для історії”? Я ж для історії не пишу, а для себе, маючи на увазі використати ці нотатки згодом для чогось більш оформленого... Тож – пишу, як лягають думки на папір, не турбуючись про те – дуже воно виходить літературно чи ні” (с.122); “Вважав і вважаю, що пишу цей щоденник тільки для себе. Сам не люблю читати щоденників і гадаю, що й усі рядові читачі, окрім хіба літературознавців, теж не в захопленні від такого “чтива”. Від письменника, якщо він талановитий, залишається

народові один-два його твори (найкраще). Цього досить. А все інше – половина. [...]. Немає здобутку – навіщо щоденник?” (с.135, 136). Тільки в одному записі є натяк/пояснення стислої, скупі форми його щоденникових нотаток: “Проглянув свій «Щоденник». Лише факти з життя. Та й ті скупі. Швидше для себе та сім’ї. Ну, що ж – з таким наміром і пишу. Не тішу себе надією, що хтось колись опублікує його. Тому гранично стислий, без розумувань, без деталей, думок. Та й життя навчило ... мовчати” (с.187).

Частина записів присвячена рідним письменника – матері, батькові, братові, дядькам по батьковій лінії (всі вони померли, хто трагічно, як мати – її збила машина, хто після тяжкої хвороби – молодший брат Михайло). Ці записи сумні, буттєво-елегійні: “Після смерті матері і брата Михайла це третя смерть у нашій колишній Сиченківській сім’ї. Залишився один я” (с.108).

З літературних постатей у Володимира Малика зустрічаємо багатьох, але оцінок і характеристик фактично декілька. Маємо скупу інформацію про смерть Максима Рильського (“Помер Максим Рильський. Справжній поет і світлий розум”, с.23); дещо детальніший запис про смерть Андрія Малишка із спогадовими нотками (“Умер Андрій Малишко. Втрата важка і непоправна. Цей хлопець з татарськими очима був великим поетом. Щедро обдарованим природою. Я близько знав його дуже давно – в 1939 – 40 – 41 роках. Пам’ятаю його молодим, веселим, дотепним, ніжним”, с.42). Зі своїх земляків Малик згадує Петра Лубенського (“Чим більше пізнаю Петра Лубенського, тим менше його розумію. Загадкова особистість! Блискучий розум – і відсутність таланту...”, с.92); Пилипа Бабанського (“Він хлопець гарний, але спився і навряд чи вже що-небудь серйозне утне. Кинув сім’ю, дітей – і, видно, дуже тужить. Жінка і діти відцуралися від нього”, с. 65), і особливо багато і контрастного про Віктора Безорудька (“Знаю я його років 13-14. Власне, ми разом вступали в літературу – наші перші книжки вийшли в 1957 році”, с.49; “У нього патологічна ненависть до козаків (а може, до українського народу взагалі?”, с.69). Інші постаті зринають принагідно і без глибоких психологічних чи індивідуальних оцінок (О. Гончар, П. Загребельний, О. Ковінька, В. Нестайко, В. Кулаковський, М. Сиротюк, Г. Сидоренко, П. Сиченко, Р. Чумак, Г. Горбач з Німеччини, К. Кузик з Польщі, ентузіаст-дослідник Ігор Кічак з Коломиї та ін.).

Оригінальними, нестандартними є міркування Володимира Малика про літературу (специфіка історичного роману, роль сюжету, читабельність/нечитабельність тощо). Ці думки заслуговують особливої уваги, тому що їх висловлював письменник, який завжди був зорієнтований на читача: “(...) історичний роман – це перш за все художнє полотно, а не ілюстрація до підручника з історії. Його треба писати так, щоб, не погрішивши проти історичної правди в цілому, показати шматок живого життя далекого від нас часу. Дійсність завжди конкретна. І такою її треба показувати. А конкретність у художньому творі проявляється тільки через конкретність життєвих деталей: мови, побуту, подій. Однак і цьо-

го мало. Щоб твір був цілісний і цікавий, цю конкретність треба ввігнати в цілісний, добре закручений сюжет. Отже, характери і сюжет – основні, на мою думку, компоненти всякого читабельного роману і історичного в тім числі” (с.38); “Не люблю епітетів. Надміру епітетів. Цим грішить Стельмах” (с.38); “І – динамізм! От уже не люблю, коли автор жує жуйку. А наші українські письменники ой як цим грішать! Ну, так уже тягне нудоту! Особливо, коли починають психологізувати...” (с.38); “Велика література – це майже завжди сюжетна література, бо й саме життя – це великий сюжет” (с.49); “У всьому повинна бути пропорційність, гармонія, а якщо дисгармонія – то виправдана” (с.51); “Єдине, що вимагається, – писати талановито! Писати цікаво! Щоб за словами поставали картини, образи, а не якесь словоблудіє, як це ми часто подибуємо у декого (і не мало) з сучасних прозаїків, котрі “гонять” сторінки – аби більше. А що з них, як їх читати – не думають” (с.135).

Чим старшим, чим досвідченішим ставав Володимир Малик, тим категоричнішими були його міркування про українську літературу: “Ось помер Іван Ле. Написав півсотні творів. А що може залишитись від нього через 50 років? На мою думку, нічого” (с.135); “А від Натана Рибак? “Переяславська рада”. Та й та списана з М.Старицького. А стиль теж “неудобоваримый”” (с.136); “Думаю про нашу українську літературу. Якась вона не справжня. У поезії – дрібнотем’я. У прозі – напівправда та ліризм. Драматургії немає зовсім. Питаю себе – кого б ти оце хотів перечитати? Головка? Микитенка? Панча? Рибак? Ле? Гончара? Загребельного? Ні, жодного. Багато чого не те що перечитувати – читати не хочеться. Така піснота...” (с.207); “Література нікчемна, до краю засоціологізована. Читати по суті нічого” (с.226).

Критично оцінює Володимир Малик і доробок російських письменників: “Переглянув повість В.Распутіна “Живи и помни”. Неможливо читати. Не розумію – чим захоплюються люди? За віщо присуджують премії?” (с.151); “Як важко пише Айтматов! Маю на увазі стиль. Так же пише Распутін. Не розумію, чому такий ажіотаж навколо них. Публіцисти вони чудові, сміливі, а художники посередні” (с.215).

Наприкінці 80-х років Володимир Малик з надією зустрів прихід Михайла Горбачова до влади, пов’язуючи з ним сподівання на позитивні зміни в суспільно-політичному житті країни. Все більше і більше письменник звертається до політичних і суспільних тем, в одному із записів признаючись: “Я намагаюся в цих записках, як і в творчості, не торкатися політики, хоча в душі я дуже й дуже людина “політична”, а в молодості – аж до болю сердечного... Однак, оглядаючись назад, на своє життя і життя наших народів, я мимоволі відчуваю жаль, що народився в нашій країні в ХХ столітті” (с.225).

З недовірою сприймав письменник проголошення Декларації про суверенітет, а відтак і Акт про незалежність України. З недовірою, бо очікував сильного спротиву імперських сил: “Невже тоді, коли, як я думав, усе вже загинуло, здійсниться предковічна – з 6 грудня 1240 року – мрія нашого безталанного народу? Невже мільйонні жертви не марні?

Скільки крові пролилося, скільки лицарів полягло в боротьбі за цю ідею! Господи, зроби чудо і я увірую в тебе!” (с.241); “Україна проголосила незалежність, внесли до залу засідань український жовто-блакитний прапор... Господи! Здійснилася моя мрія з юнацьких літ, за яку я був готовий покласти життя не задумуючись. Невже це правда, не сон?” (с.247).

Останні роки життя Володимира Малика супроводжувалися хворобами, розчаруваннями, маленькими втіхами родинними і літературними, і молитвами за майбутнє України: “Сил немає. Нічого вже мені не треба – лише швидкої, легкої смерті, вільної України та щастя дітям і онукам. Дай, Боже!” (с.253).

Найголовнішими творчими набутками письменник вважав тетралогію «Таємний посол», романи «Князь Кий», «Черлені щити» і кілька поем для дітей (запис від 31 грудня 1985 року).

Останній запис в щоденнику зроблено 8 січня 1998 р.: “Почуваю себе погано. Мабуть, день важкий. Або ж кінчається земний мій шлях. Я готовий до всього...”.

Безперечно, що «Синя книга» Володимира Малика (як пояснюють назву щоденникових записів упорядники: “«Синя книга» тому, що вів його в альбомі з темно-синьою твердою палітуркою”, с.3) залишається ще одним документом літературної доби, ще одним свідченням того, що українська література мала письменників, які й сьогодні складають її золотий фонд. Крім того, ці фрагментарні щоденникові нотатки розкривають непростий шлях українського письменника другої половини ХХ століття. Письменника, який зумів пронести крізь темряву радянського тоталітаризму, вогонь української національної пам’яті.

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.12.2011 р.

Рекомендовано до друку докт.філол.наук, професором Козликом І.В.

DIARY NOTES OF VOLODYMYR MALYK

Volodymyr Malyk. Dark blue book: Diary (messages on your own). 1958-1998 / Managers O.V.Sichenko, N.O.Sichenko. – Poltava: LTD “ASMI”, 2010. – 308 s., il.

Ye. M. Baran

*PreCarpathians National University by Vasyl Stefanyk;
department of Ukrainian literature;*

76000, Ivano-Frankivs'k, Shevchenko st., 57; ph. +380 (342) 59-60-74

The author of review analyses to the diary note by Volodymyr Malyk (1921-1998), that are given out as a separate book recently in Poltava.

Key words: *to the diary the records, notes, flashbacks, literary estimation.*